

11641

Ա. ԼԵՅԼԱՆԻ

ԵՐԱԶԱՆՔԻ ԴԱՇԽՈՒՐԱՆ

Տպարան
«ԱԶԳԱԿ» Ի

Պետք
1928

891.99

L-33

30 APR 2013

33222

ԴԵՊՈՒ ԱԶԽԱՐՀՆ ԵՐԱԶԻՆ

MSB-2002

ԻՏԷԱԼԻՆ ՆԱԻԱԿԸ

Հեռո՛ւն, ծփուն ծովուն կապոյտին վրայ, աղու-
թիկ նաւակ մը կը նշմարուի, որ փրփուրներէ ծնած
գեղանի յաւերժահարսի մը պէրանքն ու նա-
զանքն ունի:

Անոր վերեւ Յոյսն իր ծիածանն է հիւսեր:

Եւ Կամքին հզօր շունչը կը քշէ զայն դէպի լու-
սայեռ ափեր:

*
* *

Երազի աշխարհին մէջ — անդուգակա՛ն վայր —
անսովոր ցնծութիւն մը կայ հիմայ, կ'ըսեն:

Երջանկութեան չքնաղ Ոգին, Անմահութեան փա-
ռայեղ ապարանքին պատշգամէն, Փլորէն նուիրուած
ծաղկեփունջեր կը նետէ՝ վարը, Խրախճանքի բու-
րաստանին արծաթացայտ շատրուաններուն շուրջը
պարող պարմանի պարիկներու զլխուն:

Մասրենիի պուրակին եզրի աղբիւրին առջև, ծաղ-
կազարդ նոնենիի մը տակ, Աստղիկը նստած իր թաց
վարսերը կը յարդարէ:

Ու ծովափին հրաշագեղ ըղձանոյճները դափերով
ու դափնիներով կը սպասեն մէկուն, որ Տառապանքի
Աշխարհէն պիտի գայ...:

*
* *

Կարապետներ, որոնք կաթնաթոյր շուշաններու
պատրանքը կու տան ամէն աչքի, յափշտակուած՝ նա-
ւակին ոսկի գեկին կառչած մարդը կը դիտեն:

Հէ՛ք մարդ, կ'երազէ...

Եւ իր մելանուշ մեղեդին կը խափանէ ներդաշնակ
երգն ալիքներուն:

«Սահէ՛, նաւահա՛, ու տա՛ր զիս այն տա՛ր աշ-
խարհը, ուր իժերուն ժանիքներէն նեկտար կը ծորի,
գառները զայլերուն կաթովը կը սնանին և Սէրը Ան-
մեղութեան արգանդէն կը ծնի»:

«Թո՛ղ սատափէ ցուկդ պատռէ լազուարթ մակե-
րևոյթը անդունդին, փողփողուն կայմերուդ սաւան-
ները թրթռա՛ն թող, ու դուն՝ թռչէ՛, որպէսզի վաղն
իսկ Հաճոյքին գիրգ գիրկը հասնինք»:

«Տա՛ր, նաւահա՛, այս աշխարհի կեղծիքէն ու Չա-
րիքէն ազատէ՛ զիս ա՛լ...»:

Ու նաւակը կը սուրայ յար դէպի ծիծղուն ծովուն
ծիրը ծիրանի, ուրկէ անդին աշխարհ մը կայ հողհմայ»:

Մուսա լեռ, 1915

ՀԷՔԵԱԹԱՅԻՆ ՀՍԿԱՆԵՐ

ՏԵՍԻԼԱԶԻՄ ՏԵՍԱՆՈՂԸ

Տեսիլահրաշ Տեսանողը — փա՛ռք իրեն — վառեց
աբխիաճեմ ջահերը Գիտութեան, մխրճեցաւ խաւարա-
մած խորերը խորհուրդներու անդունդներուն, ու լու-
ծեց Մեծ Առեղծուածը տիեզերքին :

Անոր սրբազնասուրբ ճգնարանին մէջ — հրաշքի՛
մեհեան — հնչեցին շեփորներն Իմաստութեան Յաղթա-
նակին և ծափերն ու դափերը Գիտակցութեան Զար-
թօնքին :

Ու աստուածներն երկնային — Ունայնութեան
խնկարկունք — իրենց աստեղակուռ զահերուն վրայ
սարսափահար սարսուցին... :

*
* *

Տեսիլահրաշ Տեսանողը — փա՛ռք իրեն — ա՛յսպէս
խօսեցաւ տաւղահար հզօր պարմանին, որ եկած էր իր
սրբազնասուրբ ճգնարանին մարմարէ՛ դուռը բաղխել՝
մարդկային Տառապանքին բալասան խնդրելու համար :

Նուագէ՛ տաւիղդ բաղմալար, պարմա՛ն, նուագէ՛
երգը Սիրոյ — Աստուածային երգը Կեանքին :

«Հոգիդ — ճերմա՛կ աղանձի — թո՛ղ մկրտուի մէջն
Հեշտանքի աւազանին, ուր հոլանի ըղձանոյշներն՝
ահաւասիկ՝ իրենց սափորներուն անմահական նեկտա-
րը կը ջրվիժեն, և կոյս չթունքներդ աղահօրէն թո՛ղ
ծծեն, թող ծծե՛ն զգլխիչ քաղցրութիւնը Գեղեցկու-
թեան մարմնացում ու Զօրութեան սիրահար սա կոյս-
սին կո՛յս համբոյրին... :

«Կը յամառի՞ս, կը յամենա՞ս տակաւին : Անէ՛ծք...
ո՞վ դրաւ մատղաշ սրտիդ մէջ արհամարհանքն այդ
հանդէպ Երջանկութեան միակ աղբիւրին : Պարմա՛ն

պարմա՛ն, մոռցի՛ր աշխարհը, որուն պաշտած աղիճ
նիւթն ամէ՛ն զգացում կաշտած է և պոռն-
կացուցած, ու այս Սրբազնասուրբ ճգնարանին մէջ,
տաւիղովդ բազմալար, նուագէ՛ երգը Սիրոյ — աստ-
ուածային երգը կեանքին...»:

Տեսիլահարաշ Տեսանողը — փա՛ռք իրեն — վառեց
արփիածեմ ջահերը իրախճանքին, բացաւ ակերն Հա-
ճոյքին յորդ աղբիւրներուն, ու կանդանց փառայեղ
բազինն Աստղիկին:

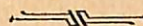
Անոր սրբազնասուրբ ճգնարանին մէջ — հրաշքի՛
մահեան — հնչեցին քնարները լուսամարմին քրմու-
հիներու և հեթանոս կրօնքի մը մեղեդիներն հոգեթով:

Ու աստուածներն երկնային — Ունայնութեան
խնկարկունն՝ — իրենց աստղակուռ դահերուն վրայ
ամօթահար մահացան....

1916, Գահիրէ

Ե Ս Խ Լ Ե Յ Ի ...

Այսպէս երգեց Յեղիս Ոգին

Ես խլեցի մասրենիի անտառակին մէջ կաքաւող
պարիկին քնարն ոսկեսար, ու մօտեցայ Անմահութեան
Ակնաղբիւրին, որմէ զեղանի պարմանուհի մը կը լեց-
նէր սափորն իր աղամանդէ՛ համթոյրի կարօտը չրթ-
ներուն վրայ:

Ես ժպտեցայ պարմանուհիին՝ ինչպէս անդունդը կը
ժպտի արփիին, կամ լճակը լուսնակին:

Ժպտեցայ՝ անոր, ու փորձեցի սրտիս յորդող սի-
րոյն մեղեդին նուագել, բայց քնարին լարերուն վրայ
թրթռաց երգ մը զարհուրելի — զարհուրելի երգը
Վրէժին:

«Փշրէ՛, ո՛վ քոյր, փշրէ՛ սափորդ աղամանդէ: Ու-
սիդ վրայ հոլանի, թո՛ղ անեղ ուռմը մը փաղփի, ու-
րովհետե՛ւ այս գիշեր, արշալոյսին ծաթիւէն առաջ,
պէ՛տք է երթանք աւերել Աշխարհն եղեռնին — անիծ-
եալ Ոստանը Ոճիրին:

«Ա՛հ, քո՛յր իմ, ի՞նչպէս սիրել, ի՞նչպէս ապրիլ,
երբ Յեղին բիւրաւոր նահատակներուն վերջին խօսքը
— կարմիր կտակը — կու գայ հնչել ականջներնուս
մէջ.

— Մեր վրէ՛ժը, մեր վրէ՛ժը, մեր վրէ՛ժը, ո՛վ
ապրողներ...»

«Փշրէ՛, ո՛վ քոյր, փշրէ՛ սափորդ աղամանդէ: Ու-
ուսիդ վրայ հոլանի, ա՛յս իրիկուն, վերջալոյսին
հրաժեշտի համթոյրէն առաջ, թո՛ղ անեղ ուռմը մը
փաղփի»:

Վրէժին այս զարհուրելի երգէն սրարբած՝ պար-
մանուհին սափորն իր աղամանդէ, իսկ ես՝ քնարն

ոսկեսար, քարի մը վրայ խորտակելէ յետոյ, լքեցինք
Անմահութեան Ակնադրիւնն ու իրարմէ ֆոսցանք...:

* *

Ես խիցի զալարագեղ հովիտին մէջ իր գառնուկ-
ներն արածող հովիւին սրինգը տօսախէ, ու մինչ կ'ու-
ղէի Անմահութեան օրհներգը հնչեցնել՝ սրինգին երա-
խէն ժայթքեց քրթմնջիւն մը անաւոր — անաւոր քրթ-
մնջիւնը Բնութեան:

«Ո՛ւր է զէնքդ, հէ՛ք թիթեռնիկ, ո՛ւր խայթոցդ,
ո՛ւր է թոյնդ»:

«Չե՛ս գիտեր սր աշխարհիս մէջ չարը միայն կը
յաջողի, չարը միայն կը վայելէ կեանքին՝ հաճոյքը,
մինչդեռ անմեղն ու բարին միշտ կը հալածուին, կը
քարկոծուին, կը խաչուին...»:

«Արդ, ո՛ւր է զէնքդ, հէ՛ք թիթեռնիկ, ո՛ւր խայ-
թոցդ, ո՛ւր է թոյնդ»:

Բնութեան այս անաւոր քրթմնջիւնէն ընդվզած՝
չուշանի մը վրայ նետեցի սրինգը տօսախէ, որը յան-
կարձ բռնկեցաւ ու մոխրացուց զայն՝ շուրջն ուստոս-
տող թիթեռնիկին հետ:

Ու՛ խելայեղ՝ հեռացա՛յ...:

* *

Ես խիցի Նեմեսիսին հրեղէն սուրնն ու կայծակ-
ներն Արէսին, ու սրտիս վրայ սեղմած բեկոր մը
խորտակուած քնարէն և աչքած սրինգէն ափ մը մո-
խիբ, արշաւեցի դէպի Աշխարհն Եղեռնին — գէպի՝
անհծեալ Ոստանը Ոճիրին...:

1916, Գահիրէ

ԱԻԵՐԱԿ ԴՂԵԱԿԻՆ ՏՂԱՆ

Հայ Յեղափոխութեան Ոգիին

Յոխորտ բլրակին դադաթէն, աւերակ զղեակէն,
հրեղէն սիւներ կը ժայթքեն:

Կը ժայթքեն հրեղէն սիւները, ու անոնց մոծի-
ներուն բոյները կը բարձրանան, կը խառնուին ամ-
պակոյտերէ յայտող կայծակներուն, որոնք կը թա-
փին Արհաւիրքի և Ոճիրի կիրճերուն վրայ:

Թօնուտ գիշերուան այս սարսափելի պահուն —
մինչ երկինքը կ'որոտայ, ամպրոպները կը մոնչեն և
ծովը կը գոսայ — ո՛վ բոնկցուց ճարճատուն խարոյկն
այդ անկդ:

* *

Աւերակ զղեակին մէջ, պլպլուն ճրաղի մը ա-
որնթեք, սևազգեստ կին մը նստած՝ իր որդուկին յի-
շատակներ կը պատմէ:

«Այն ատեն, տղա՛ս, արեգակն իսկ կը խոնարհէր
առջևս: Աստուածային գեղեցկութեանս ի տես՝ լուս-
նակը կը չիկնէր ամօթէն և աստղերը մարդարիտի
տարափներ կը տեղային վրաս»:

«Հայրդ արեւելքի առիւծն էր: Աշխարհի բոլոր թա-
գերն ու գահերը կը փշրուէին, եթէ ան իր բռունցքը
միայն չարժեւում ըլլար»:

«...Բայց վերջապէս հասաւ չար օրը, եկաւ Զու-
լումի Արքան, քանդեց մեր զղեակը, և...»:

— Ա՛խ, մայրի՛կ, հեղ մըն ալ չպիտի՞ վերականգնի
մեր զղեակը:

— Պիտի վերականգնի, տղա՛ս, երբ Զուլումի Ար-
քային արիւնը կաթի հօրդ գերեզմանին ու իմ լանջ-
քիս ու քու շրթներուդ վրայ:

— Ուրեմն, մայրի՛կ, Զուլումի Արքային արիւնը
այլեւս թո՛ղ կաթի հօրս գերեզմանին ու քու լանջքիդ
ու իմ չրթներուս վրայ:

Ու խորհրդաւոր տղան, ակնթարթի մը մէջ, մեծ-
ցա՛ւ, մեծցա՛ւ, մեծցա՛ւ...:

* * *

Յոխորա բլրակին գագաթէն, աւերակ դղեակէն,
բոցեղէն սիւներ կը ժայթքեն:

Կը ժայթքեն բոցեղէն սիւները, ու կը լուսաւորեն
սարերն ու ձորերը դիմացի ձիւնապատ լեռներուն, ու
բոնց վրայէն շանթարիւ հսկայ մը իր կրակէ երիվարը
կը վարգեցնէ վայրենարշաւ:

Թօնուտ գիշերուան այս եղբրական պահուն — մինչ
աղբիւրները կը հեծեծեն, դափները կուլան և գետինը
կ'ենայ — ո՛ւր կ'երթայ կրակէ ձիւաւորն այդ չքնաղ:

1915, Բօր - Սայիս

ԲՈՑԱՎԱՐՍ ՇՍԿԱՆ

«Հանգչեցո՛ւր գլխիկդ սրտիս վրայ, քամբա՛ղք
թոռնիկս, ու մտի՛կ ըրէ, մտի՛կ ըրէ հրաշագան հէք-
եաթը Բոցավարս Հսկային» կ'ըսէիր ինծի, երբ
ծունգիդ կը կառչէի սարսռագին՝ մեր տնակը սար-
սող քամիներուն ոռնումներէն ահաբեկ, և երբ աղ-
կաղի բազուկդ ա՛լ կը յոգնէր ճոնչուն ջահրակը դար-
ձընելէ:

Գորովազեղ զգուանքներուս տակ կառուն կը մը-
րափէր երանութեամբ, ճրագը կը պլպլար կաւէ աշ-
տանակին վրայ, ու դուն, հէ՛ք հանիս, կը պատմէի՛ր,
կը պատմէի՛ր ինծի Բոցավարս Հսկային հէքեաթը
հրաշագան:

«Բոցավարս Հսկան — թո՛ղ սերունդներն օրհնեն
անոր յիշատակը — որ ըմպած էր կատաղութիւնն
Ատելութեան և վայրագութիւնը Յասումին, կռու-
փովն իր խորտակեց պողպատեայ լուծն Ստրկութեան:

«Կրակէ ուրական մը անցաւ աշխարհէ աշխարհ,
ծաղէ ի ծաղ, լափլիզելով ամբոցները Բռնութեան:

«Ու Նեմեսիսը հրճուեցաւ՝ իրեն մատուցուած զո-
հակոյտներուն ի տես»:

* * *

«Բոցավարս Հսկային խելահեղ ոգին — թոռնի՛կս,
ծունկի՛ եկուր — սաւառնեցաւ հորիզոնէ հորիզոն՝ ոտ-
քի հանելով ժողովուրդները բոլոր, ու բռունցքներ՝
բռունցքներ, պրկուած բիւր բռունցքներ՝ բարձրա-
ցան և ճօճուեցան՝ հարուածելու համար ոճրագար
դանակները բռնակալներուն:

«Քաղաքները հրդեհուեցան, պալատները կոր-
ծանուեցան, տաճարները քանդուեցան... Գիւղականներն
ու հիւղականները միայն կանգուն մնացին:

«Երկիրը զգրգեցաւ բանտերու խորտակուած դռն-
րէն դուրս խուժող բազմութիւններուն ոտնաձայնե-
րէն, արեգակը խաւարեցաւ զրկանքէ յիմարայածնե-
րուն ակռաներու կրճտոցներէն, և հալածական թըշ-
ուառներուն, կեղեքուածներուն ու ճնշուածներուն
ահաւոր աղաղակները սոսկալիօրէն սրտացին միմեկ-
ըրարին մէջ».

— Արի՛ւն, արի՛ւն, արի՛ւն կ'ուզենք՝ իրաւունքի
և Արդարութեան յաղթանակին համար...» :

* *

«Բոցավարս Հսկան — թո՛ղ սերունդները պաշտեն
անոր յիշատակը — որ ըմպած էր յիմարութիւնը Հան-
ճարին և արբշտանքն Արուեստին՝ բազուկներն իր
կարկասեց գէպի աստղերը ոսկեփայլ» :

«Զովացիկ զեփիւռ մը անցաւ աշխարհէ աշխարհ,
ծագէ ի ծագ, օրրելով նորածին Երջանկութիւնը մարդ-
կութեան» :

«Ու ժողովուրդները ուխտի եկան Ազատութեան
արձանին՝ ձիթենիի և դափնիի ոստերով» :

Բօր - Սալիս, 1916

ՆՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾ, ՆՈՐ ԿՐՕՆՔ,
ՆՈՐ ԱԾԽԱՐՀ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԾ...

Օ՛հ, աստղերն արտասուել սկսան, հիւանդ լուսնակն արիւն կը փսխէ, խաւարը ցոսկալիօրէն խտացաւ... — Եթերին մէջ, զենիթին մօտ, խրթին խորհուրդ մը կը յածի:

— Աւա՛ղ, ո՞ւր փախան երգը սոխակին, սիւքը պուրակին, կարկաջը վտակին. ո՞ւր փախան: Սիրտերուն սարսափը փարատող ձայն մը, չըջիւն մը չկա՞յ: Ծղրթիթի ձի՞չ մըն ալ չմնաց:

— Լռութի՛ւն... որովհետեւ՝ այս գիշեր հսկայ աստուած մը պիտի մեռնի:

* *

Տեսէ՛ք, լերան խրոխտ սարին բաշը բռնկեցաւ: Հոն՝ մաքառապատ քարայրի մը շէմին վրայ՝ անեղատեսիլ էակ մը իր սէգ հասակը ցցեց: Անտառին ոգին է ան. — երազային ծերունի մը, աւելի՛ ճիշտը՝ լուսազիսակ ուրուական մը, որուն նայուածքը փայլակ է, և ձայնը՝ որոտում:

Լսե՛նք զինքը.

«...Ահաւասի՛կ իմ Աստուածն է որ կու գայ՝ ձիթենիի դալար ոստ մը և շուշան մը ձեռքին մէջ:

— Ահ կու գայ ծիր-կաթինի ձամբէն, ու իր գլուխը կը կրէ թաղն երկինքի հպարտ Աստուծուն — զօրավիգը Տառապանքի Հիդրային — որուն գանկը՝ քիչ առաջ՝ Գիտակցութեան տապարին տակ փչրեցաւ:

«...Ուրախացէ՛ք, ուրախացէ՛ք, ո՛վ ժողովուրդներ, որովհետեւ անաւասի՛կ ձշմարտութեան Աստուած ծըն է որ կու գայ՝ Բազումին գինիի սափորն ուսին վրայ և Որսիէսին ոսկեւար քնարը մէջքն ի վար կախ...»:

Ու վեհափառ անձանթին անհետացաւ՝ պահ մը դա-
րերու Մեծ Երազին իրականացումը զիտելէ վերջ:

* *

Ահա՛ աստղերը դարձեալ շողալ սկսան, լուսնակին
դէմքէն ժպիտ կը ժայթքէ, խաւարն անդառնալիօրէն
հեռացաւ... — Եթերին մէջ, զենիթին մօտ, զուարթ
երգեր կը հնչեն:

— Խորհուրդ մե՛ծ և սքանչելի՛...
— Փա՛ռք ի բարձունս...
— Ովսաննա՛, ովսաննա՛...
Եթերին մէջ, զենիթին մօտ, այս գիշեր հսկայ
աստուած մը ծնաւ:

1915, For - Սայիս

ՎՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԶԻՆ

Կրօնքի Ոգիից

Վհուկներու իշխանուհին մտաւ Կասկածանքի ան-
ձաւէն ներս — աստուածներո՛ւ չիրմատան — որուն
չեմին Ներկան իր տրտմութեան արցունքները կ'ան-
ձըրնէ:

Մեռա՛ւ Հաւատքը, մեռա՛ւ Հրաշքը, մեռա՛ւ Խոր-
հուրդն ալ:

Եւ Կեանքը՝ Նիւթին փարելով՝ սկսաւ տանջուիլ...:

* *

Վհուկներու իշխանուհին մտաւ Յաւերթութեան
Մահեանէն ներս — աստուածներու օծարա՛ն — որուն
չեմին Անցեալն իր պատմութիւնները կը փորագրէ:

Ան բարձրացաւ սանդուղէ սանդուղ, մագլցեցաւ
պատուանդանէ պատուանդան, գտաւ զահր ժամանա-
կի Քրմապետին ու եօթն անգամ երկրպագելով եր-
կիւղածօրէն հծծեց:

«Ուրացուած ու հալածական՝ Քեզի՛ եկայ, Տէր իմ
գերակայ, զօրութեանս կորուստը խոտովանելու:
Շատոնց է, որ վիշապներն ու հիդրաները տէգիս հա-
ռածը կը հեզնեն: Պալասանի կուժս ցամքած է. թա-
լիսմանս՝ փոշիացած: Կօշարայէս ա՛լ ողիներ չե՛ն ծնիր:

«Մեռա՛ւ Հաւատքը, մեռա՛ւ Հրաշքը, մեռաւ Խոր-
հուրդն ալ:

«Եւ Կեանքը՝ Նիւթին փարելով՝ սկսաւ տանջուիլ...:

«Պարտուած ու փախստական՝ Քեզի՛ եկայ, Տէ՛ր իմ
գերակայ, նոր զօրութիւն մը խնդրելու»:

Ապա՛ անշարժ սպասեց:

Արիագունդեր, արիագունդեր, արիագունդեր
կախուեցան խուսկի ծուխերէ պարուրուած կամարներէն ու զմբէթներէն, բամբիռներուն ու ծնծղաներուն
եղանակները դադրեցան, նաժիշտներն իրենց վարսե-
րուն ջրվէժներովը զօղեցին դէմքերնին, ու ժամանա-
կի Քրմապետն արձակեց իր պատգամը՝ կարեկցութեան
ժպիտի մը հետ:

«Վերագարծի՛ր աշխարհին. ես քեզի չնորհեցի Ձա-
րիքին կարելիութիւնը ջնջելու անսահման կարողու-
թիւնը»:

*
*
*

Վհուկներու իշխանուհին մտաւ Արուեստի Խեն-
թանոցէն ներս — աստուածներո՛ւ խորհրդարան —
որուն չեմին Ապաղան իր փառքերուն զոհարատուփե-
րը կը պարպէ:

Արթնցա՛ւ Բարիքը, արթնցա՛ւ Սէրը, արթնցա՛ւ
Խիդն ալ:

Եւ կեանքը՝ Լոյսին փարեւով՝ սկսաւ ժպտիլ...:

Քապէլլօրիգօ, 1917

Ա Ր Փ Ի Ա Դ Է Մ Ա Ս Պ Ե Տ Ը

Իմաստութեան չափիւղեայ ժայռէն ժայթքող խոր-
հուրդներու աղբիւրին առջև, ուր շուշանաթոյր չը-
ղարչներով սքողուած բիւր նայեալներ կը կայթեն,
արփիագէժ ասպետը կասեցուց սլացքն իր հրեղէն ե-
րիվարին, նետեց աղեղն ու գայիսոնն իր ոսկեկուռ,
ու ծուկի եկաւ աղօթելու համար աղօթքն իր առաջին:

Արփիագէժ ասպետը աղօթեց աղօթքն իր առաջին,
որուն ջերմութենէն աստղերը հալեցան, ծիր-կաթին-
ները խաւարեցան, և մարեցան հիւսիսայեցները բոլոր:

«Ո՛վ ամենազօր Աստուածն Իմաստութեան Աստ-
ուածներուն, կործանէ՛ աշխարհն ապերախտ, որ ու-
րացաւ զիս, հալածեց Անմեղութիւնը, խաչեց Արդա-
րութիւնն ու Առաքինութիւնը և դարձաւ բոյնը Կեղ-
ծիքին ու Չարիքին»:

«Կործանէ՛, ո՛վ ամենազօր Աստուածն Իմաստու-
թեան Աստուածներուն, կործանէ՛ աշխարհն ապե-
րախտ...»:

Ու Աստուածն Իմաստութեան Աստուածներուն՝
այս աղօթքէն սթափելով՝ ոտքի ելաւ...:

*
*
*

Որոտո՛ւմ, որոտո՛ւմ, որոտո՛ւմ...:

Բիւրաւոր գիտաւորներ իրարու ետեւէ կ'արշաւեն.
հրթիռներու բոյլեր, ասուպներու տարախներ, և շան-
թե՛ր, շանթե՛ր, շանթե՛ր կը տեղան աշխարհին վրայ,
զոր ահարկու երկրաշարժներ կը ցնցեն ու կը սար-
սեն ուժգնակի: Ծովերն ու ովկէանները վե՛ր, վե՛ր
կը բարձրանան ու կը բաղխին երկնակամարին, ամե-
հի ամպրոպներ ու փոթորիկներ կը ճայթին հրարուխ-
ներու խառնարաններուն վերև, որոնց լավաները կը
ծածկեն գիւղերն ու քաղաքները՝ իրենց դաժան բնա-
կիչներուն հետ:

Եւ կրակէ ամպին մէջէն, որ զենիթէն իջնելով
կ'այրէ, կը ժոխրացնէ ամէն ինչ, ա'յսպէս կը գոռայ
զայրոյթի զարհուրելի ձայնն իմաստութեան Աստ-
ուածներու Աստուծուն:

«Ես կործանեցի աշխարհն ապերախտ, որովհետեւ
ան ուրացաւ Ասպետութեան Ոգին, հալածեց Անմեղու-
թիւնը, խաչեց Արդարութիւնն ու Առաքինութիւնը
և դարձաւ բոյնը կեղծիքին ու Չարիքին...»:

* *

Իմաստութեան շափելեայ ժայռէն ժայթքող խոր-
հուրդներու աղբիւրին առջև, ուր շուշանաթոյր շղարշ-
ներով սքողուած բիւր նայեաղներ կը կայթեն, ար-
փիաղէմ ասպետը զենեց երկվարն իր հրեղէն, փշրեց
աղեղն ու գալիսունն իր ոսկեկուռ, ու ծունկի եկաւ՝
աղօթելու համար աղօթքն իր վերջին:

Արփիաղէմ ասպետը աղօթեց աղօթքն իր վերջին,
որուն թովքէն տիեզերքն համայն պնդադարդուեցաւ
ծրածաններով, արշալոյսներով ու զարուններով:

«Ո՛վ ամենազօր Աստուածն իմաստութեան Աստ-
ուածներուն, սեմին վրայ նուիրական տաճարիդ,
տե՛ս, զենեցի երկվարս հրեղէն, զոր հրաշքի կղզեակն
ինծի պարզեց, երբ գիտախոր գլուխս պսակուած
դափնիներովն երազին՝ Գաղափարին անդունդներուն
վրայէն՝ կը խոյանայի դէպի փարոսն Իսէային: Ըն-
դունէ՛, ո՛վ ամենազօր Աստուածն իմաստութեան Աստ-
ուածներուն, ընդունէ՛ զո՛նս, ինչպէս ընդունեցիր ա-
ղօթքս առաջին, և ստեղծէ աշխարհն երջանկութեան...»:

Ու այս աղօթքէն զարթած յաւերժանարարութեան ծի-
րանազգեաց թագուհին՝ ճակտին դրած արեգակ մը
լուսազեղ՝ եկաւ ծնանիլ նոր սերունդ մը մարդկային,
նոր աշխարհին համար, զոր սկսաւ կերտել Աստուածն
Իմաստութեան Աստուածներուն:

ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՆՏԱՌԻ ԱՂԱՂԱԿՆԵՐ

La forêt est un monde et sa
vie est la mienne

EMILE VERHAEREN

Անտառը կ'ալեծփի, անտառը կը սօսափէ, անտառը կը թրթռայ...

Քամիներն իր ծոցին մէջ ցնծերգներու կը փոխուին:

Եւ աղաղակը, որ իր ծառերուն ոստերէն կը բղխի, կ'ըսէ աշխարհին.

«Ես սուգ չունիմ, թախիժ չունիմ, ցաւ չունիմ: Տիեզերքի քնարն եմ՝ Կեանքին թովչանքն ու հաւ ճոյքները նուազող:

«Ե՛հէ՛, երկինքն ինչո՞ւ կ'ամպոտի, երկիրն ինչո՞ւ, կը տքայ, սիրտերն ինչո՞ւ կ'արիւնին:

«Վիշտերն ինձի խինդ կ'առթեն...»:

Ու աստղերը կը ժպտին:

Անտառին խորը ճերմակ ցնծութի մը կը յածի՝ կիթառ մը անութիւն տակ:

*
* *

Հեծկլտանքներ, հնչնուքներ և հառաչներ կը բարձրանան անտառին մէջէն, որ մարդերն եկան բնակութիւն հաստատել:

Եւ անտառը, լլկուած ու սրբապղծուած, կը մանչէ զայրազին.

— «Ե՛հէ՛, ո՛վ տիեզերքի անմեկնելի Ողին, ինչո՞ւ ճանչցուցիր ինձի մարդկային հոգին:

«Մարդկային հոգին — նենգութեան և վատութեան ժահրաբոյր աղբիւր — զիս զժոխքի վերածեց:

«Ու հիմա՝ ես սուգ ունիմ, թախիծ ունիմ, ցաւ ունիմ: Սոխակներս և սարեակներս լռեցին, առուակներուս կարկաջները դադարեցան, սաղարթներս չեւ խարչափեր:— միայն հեքերս՝ եղերական կոծերու պէս՝ կ'երկարին, կ'երկարին, կ'երկարին...»

«Եհէ՛, ո՛վ տիեզերքի անըմբռնելի Ողին, ինչո՞ւ ճանչցուցիր ինձի մարդկային հոգին:»

*
* *

Անտառը կը գալարուէր, անտառը կը հեծեծէ, անտառը կուլայ...»

Ձեփխուներն իր ծոցին մէջ ողբերգներու կը փոխուէին:

Եւ ազադակը, որ իր ծառերուն ստերէն կը ըզխի, կ'ըսէ աշխարհին.

«Ես սուգ ունիմ, թախիծ ունիմ, ցաւ ունիմ:

«Տիեզերքի քնարն եմ՝ կեանքին կռիւծներն ու զանազան իշխանները նուազող:»

«Եհէ՛, երկինքն ինչո՞ւ կը փաղիթի, երկիրն ինչո՞ւ կը խայտայ, սիրտերն ինչո՞ւ կը հրճուին:»

«Խինդերն ինձի վիշտ կ'առթեն...»:

Ու աստղերը կ'արտասուէն...

Անտառին խորը կոյր եղերամայր մը կը խարխափէ՝ դադադ մը անութին տակ:

Գ Ի Շ Ե Ր Ա Շ Ր Ջ Ի Կ Ի Ն Ե Ր Գ Ը

Իջի՛ր, իջի՛ր, աղջամուղջ. ես քու խորունկ ու խրթին խորհուրդները կը սիրեմ: Կը սիրեմ, կը սիրեմ՝ անձառ վսեմութիւնը լսին ու խաւարամած գիշերներուն:

Օր մը արեղակը պիտի չիջանի, լուսնակը պիտի խաւարի, աստղերը պիտի թափին, ասուպ պիտի ըլլան՝ իրենց շուրջը թաւալող մոլորակներուն և արբանեակներուն հետ: Ու լոյսը, որ այնքա՛ն ջերմնաւորէն պաշտուեցաւ ու կը պաշտուի, օր մը պիտի մարի վերջնականապէս: Դո՛ւն միայն, ո՛վ օդոստափառ պատարագիչը նուիրական Նիլ վանային, դո՛ւն միայն կառ ու պիտի մնաս յաւիտեան: Դո՛ւն միայն անհուն ես ու անպարփակ, անսկիզբ ու անվախճան՝ անհեղին և ժամանակին նմանակ:

Իջի՛ր, իջի՛ր աղջամուղջ. լուսաբաղձիկ տենչանքերս կը հալածուին կարօտէզ, և բիւրբոս կ'այրին, կը հալին մթութեան բարկ ծարաւէն:

Սիրտս քեզի՛ կը բացուի...:

*
* *

Իջի՛ր, իջի՛ր...

Ալեհեր Արքան, կ'ըսէ վհուկին հէքեաթը, կարգաց ու թախսմանքով փակեց դիրքն իր մագաղաթէ, զոր քառասուն իմաստուններ քառասուն տարիներու ընթացքին յաջողած էին գրել, մարեց չողջողուն ջահերն իր մարմարակերտ պալատին չքեղ ու ոսկեձեղուն դահլիճին, փշրեց մականը, փշրեց թագն իր յակնթայեռ, ու քու տիրապետութիւնդ հաշակեց իր ժողովուրդներուն:

Կրօնանուէր ճգնաւորն իր ճգնարանը լքեց՝ երկնային ու գերբնական զօրութիւններու սնանկութիւնն արտասուելէն :

Եւ Կեանքին հանձարեղ բանաստեղծը խորտակեց իր քնարը, որուն ողբաձայն լարերն ուրախութենէ կամ հրճուանքէ չթրթռացի՛ն բնաւ :

Իջի՛ր, իջի՛ր, աղջամուղջ, ո՛վ մեկնուչ խաղաղութիւն, ո՛վ թմբիբի քնքուշ գրգարան, — անոնց տըրտմահար էութիւնները Մորիէսսին գողտրիկ չնորհր կ'աղբաւն, որպէսզի իրենց խոհերուն դառնութիւնները Մոռացումին ծոցը թաղել կարենան :

* * *

Իջի՛ր, իջի՛ր, աղջամուղջ, ծածկէ աշխարհը համայն :

Իջի՛ր, որովհետեւ քու մէջդ ճշմարիտ անաչառութիւնը կ'ապրի եւ հաւասարութեան ոգին կը յածի : Քու մէջդ բոլոր մարդերը — հարուստ թէ աղքատ, երիտասարդ թէ ծերունի, գեղանի թէ տղեղ — բոլորը, բոլորն ալ կը նոյնանան, ստուերներու կը փախուին : Քու մէջդ նիւթը կը չքանայ, իրերը կը կորնչին, եւ հողիներն երկիւղածութեամբ զիրար կ'ողջունեն, կաթողինօրէն զիրար կ'ողջագուրեն :

Տխմարներ կ'են պայծառութիւնն ու փայլը փառաբանողները :

Տխմարներ կ'են լոյսին սրբութեանն ու ժպիտներուն անկեղծութեանը հաւատացողները :

Տխմարներ չեն Անէանքին երանութիւնն ուրաջողները :

Իջի՛ր, իջի՛ր, աղջամուղջ, ո՛վ գերագոյն մտածումներուն մոգական գայեակ, ո՛վ մռայլ ու առեղծուածային գիւթանք :

Միսիս, 1919

Ա Ն Դ ՈՒ Ն Դ Ի Ն Պ Ա Տ Գ Ա Մ Ը

— — —

Երեք հագներգուներ, որոնց միտքը թափանցած էր հանուր համաստեղութիւններու գաղտնիքներուն, մօտեցան Ունայնութեան անծայրածիր ու անյատակ անդունդին, ու՝ գլխահակ՝ մտիկ ըրին :

Ունայնութեան անդունդը — ո՛վ հրաշք — պատգամ մը կ'որոտար :

«Տաւղեցէ՛ք, տաւղեցէ՛ք, տաւղեցէ՛ք փառքը Մահուան, դուք որ առաքեալներն էք հանձարներու Գերանձառին, ձեր էութեան աննիւթական տաւիղին վրայ՝ տաւղեցէք անպարտելի զօրութիւնը Մահուան :

«Օրհներգեցէք Մահը : Սիրտերնիդ բուրվառ ըրած՝ պաշտամունքի խունկեր ծխեցէք Անոր ի պատիւ :

«Դուք որ առաքեալներն էք հանձարներու Գերանձառին՝ գիտցէք արամարհանքով նայել Կեանքին :

«Ատեցէ՛ք Կեանքը : Ատեցէ՛ք կեանքի պայքարներու յաղթանակներուն հրճուանքը — պարտուածներու զժբաղդութենէն ծնող այդ աղիճ աղջիկը :

«Թո՛ղ ձեր հողին ձգտի յաւերժական ու կատարեալ Հանգիստին, զոր Մահը միայն կրնայ պարգեւել :

«Օ՛, ինչո՞ւ կը սարսափիք ամենազուրկ ու փրկար վախճանէն :

«Տաւղեցէ՛ք, տաւղեցէ՛ք, տաւղեցէ՛ք չնորհր Մահուան, դուք որ առաքեալներն էք հանձարներու Գերանձառին, ձեր էութեան աննիւթական տաւիղին վրայ՝ տաւղեցէ՛ք անսահման վսեմութիւնը Մահուան» :

Անդունդը լռեց :

Եւ երեք հազներգութեանքը, որոնց միտքը թափան-
ցած էր հանուր համաստեղութիւններու գաղտնիքնե-
րուն, անսացին անոր պատգամին, ու՝ ծունկի գալով
ուխտեցին դառնալ առաքեալները Մահուան:

Ճիհան, 1920

ՆԻՐՎԱՆԱՅԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Ժխորնե՛ր, ժխորնե՛ր, անհղագո՛ւ ժխորներ
կուգան երկնակապոյտին խորերէն, ուր եղեռնատիւր
պատուհասներ տեղի կ'ունենան:

Փշրուած աշխարհներու ածիւններ կը հետեին տիե-
զերքի անհունութիւններէն անցնող հրաշէկ միգա-
մածներուն:

Եւ Մահուան Ուրուականը կը ճախրէ արեւելքէն ա-
րեւմուտք, հիւսիսէն՝ հարաւ...:

* *

Ժխորնե՛ր, ժխորնե՛ր, քայքայումի քանդումի և
փլուզումներու անհղագո՛ւ ժխորներ...:

Պալատները պալատներուն, դղեակները՝ գղեակնե-
րուն, ապարանքներն՝ ապարանքներուն վրայ կը փըլ-
չին զորդագին թնդիւններով:

Ի զո՛ւր արքաները՝ լքած թագու գահ՝ քարանձաւ-
ները կ'ապաստանին. Ի զո՛ւր ամբոխները՝ Ուժին
ապաւինելով՝ լեռներն ի վեր կը մագլցին. Ի զո՛ւր
քրմապետներն ու քահանայապետները՝ բազկատարած՝
իրենց աստուածներուն օգնութիւնը կը հայցեն: Ան-
խուսափելիին անողոք թաթը կը հասնի ամէն տեղ,
ու կը զարնէ, կ'աւերէ, կ'ոչնչացնէ...: Արձաններն
ու կոթողները կը տապալին, թանգարաններն ու յի-
շատակարանները կը մոխրանան, Գիտութեան և Ար-
ուեստի հրաշակերտները փոշիի կը վերածուին: Ներ-
կան կը մեռնի, Անցեալին պէս, Անցեալին բոլոր հետ-
քերուն հետ:

Բարէ՛, փո՛ւճ էր ուրեմն Նիւթին զօրութիւնը,
սո՛ւտ էր ուրեմն Հանճարին անմահութիւնը, անանկ ու
խաբեպատի՛ր էին ուրեմն կրօնքները:

Ժխորնե՛ր, Ժխորնե՛ր, քայքայումի, քանդումի ե.
փլուզումներու անեղագո՛ո Ժխորներ...:

Քանի՛ քանի՛ աշխարհներ կը կործանուին՝ ամէ՛ն
օր, ամէ՛ն ժամ, ամէ՛ն վայրկեան...:

Եւ Մահուան Ուրուականը, որ կը ճախրէ արեւել-
քէն արեւմուտք, հիւսիսէն՝ հարաւ, սարսուղեցիկ
կոխէ մը կը խառնէ երկնակապոյտին Ժխորներուն:

— Ունայնութի՛ւն ունայնութեանց...:

*
* *

Ժխորնե՛ր, Ժխորնե՛ր, երկնակապոյտին խորերէն
եկող անեղագո՛ո Ժխորներ, զորս մե՛ղք որ երկիրը չի՛
լսեր:

Փշրուած աշխարհներու աճիւններ կ'անցնին տի-
եզերքի անհունութիւններէն:

Եւ Մահուան Ուրուականը կը ճախրէ արեւելքէն
արեւմուտք, հիւսիսէն՝ հարաւ...:

Մեհան - Էֆպեզ, 1920

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0348069

33222

ԳԻՆ 3 ՖԻՆԱՆՍ